

השבוע בגליון

- ◆ התשב"ץ - כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר
- ◆ ה"שיבת ציון" - כל החלומות שקר, למעט מקרים נדירים
- ◆ חלום מפחיד - התעוררות משמים
- ◆ חלום עם פריטים ברורים

- ◆ מסכת נדרים
- ◆ מדוע לא למדו נדרים בבבל?
- ◆ בני ארץ ישראל למדו תלמוד בבלי
- ◆ לסכור את פי הקראים

- ◆ צרעת שלפני מתן תורה - מה טיבה?
- ◆ באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?

מסכת נדרים

מסכת נדרים, בלימודה פותחים השבוע לומדי הדף היומי, נכללה בסדר "נשים", אף על פי שאינה עוסקת בענייני אישות כיתר המסכתות שבסדר זה. במסכת סוטה (א/ב) מבארת הגמרא, כי אגב פרק "המדיר" שבמסכת כתובות, העוסק בענייני נדרים שבין בעל לאשה, סודרה לאחריה מסכת נדרים ובעקבותיה מסכת נזיר.

הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשנה) כותב טעם נוסף למיקום מסכת נדרים בסדר "נשים", שפרשת נדרים שבתורה [בתחילת פרשת מטות שבחומש במדבר], עוסקת בעיקרה בנדרים שאב רשאי להפר לבתו ובעל רשאי להפר לאשתו, כאשר האירוסין והנישואין הם הקובעים מי יפר את נדרי האשה - אביה או בעלה.

ענייני נדרים כוללים שני נושאים ראשיים המתפצלים לתתי-נושאים: **א.** מהו נדר. **ב.** כיצד אפשר לבטלו.

"נדר": אדם יכול לאסור על עצמו הנאה מוגבלת, או כוללת, מחפץ מסויים או מאדם מסויים, והוא גם יכול לאסור על אחרים ליהנות מחפץ השייך לו או ממנו עצמו.

חציו הראשון של הפרק הראשון במסכתנו עוסק בלשון נדרים ובנוסחם. חציו השני וכן הפרק השני עוסקים בדיני 'התפסה' ובפרטים שונים מלשונות הנדרים. הפרק השלישי מתמקד בנדרים שאינם חלים מפני שנעשו בכפייה; כהגזמה; כזירוז והמרצה. עוד בפרק שלישי, וכן בפרקים השישי והשביעי, מפרשים לשונות שונים של נדרים, מה נכלל בהם [כגון הנודר הנאה מ"זרעו של אברהם", האם נכרים כלולים בנדור?]. הפרק הרביעי והחמישי עוסקים בשאלות על אודות מי שהדיר הנאה את חבריו, שלא יהנה ממנו, מה מותר ומה אסור - המותר לו ללמדו תורה ולבקרו כשהוא חולה? הפרק השמיני תוחם את הזמנים הנכללים בנדר בהתאם ללשון הנודר, וכגון מי שנדר עד הפסח - האם כוונתו לתחילת החג או לסופו? וכהנה.

מהפרק התשיעי ואילך עד סוף המסכת, דנות הסוגיות בדרכי התרת נדרים.

הפרק התשיעי דן באלו אמתלאות ניתן להתיר נדר. הפרק העשירי והפרק הי"א עוסקים בהפרת נדר על ידי בעל ואב, לאשה ולנערה [וכן לנערה המאורסה בה ההפרה מתבצעת על ידי שניהם].

אגב עניינים אלה מתבארים במסכתנו גם ענייני חרמות ונידויים, ענייני מוסר וצניעות שונים,

דבר העורך

הלוואה של לירה

מעשה מרגש שמור בצקלונם של בני משפחת גרוסמן, צאצאי בעל "הליכות ישראל", הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, ראש ישיבת פינסק-קרלין.

איש יהודי התגורר במושבה משמר הירדן שבגליל העליון, ור' שלמה לוי גרוסמן שמו, ממיסדיה וממקימיה, אשר נפטר לפני כשבעים שנים. ר' שלמה ז"ל היה דודו של הגאון רבי ישראל זצ"ל.

ר' שלמה לוי עלה על הקרקע עם קבוצת חברים, ויחד הם יישבו את ארצנו הקדושה במסירות ובקדושה, תוך הקפדה על חיי תורה ומצוות בדקדוק.

כשהיו מצטברות שאלות הלכתיות היה ר' שלמה לוי, הסמכות התורנית של המושב, רותם את סוסי לעגלתו ויוצא לדרך אל הגאון רבי משה קליערס, רבה של טבריה, כדי לטוח בפניו את השאלות.

המושבה הוחרבה זה מכבר על ידי הצבא הסורי, במלחמה שהתרחשה בשנת תש"ח, ורק שרידי חורבות בודדים נותרו במקום. ברם, התנהגותו מעוררת ההשתאות של ר' שלמה לוי ז"ל השתמרה מאז ועד היום בארכיון ישן, בו קוטלגו מסמכים מן התקופה היא. שנים ארוכות שכבו

עילוי נשמה

מרת **שרה בילה דייטש** ע"ה
ב"ר דב מאיר ז"ל
נלב"ע י"ז בטבת תשמ"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמה

הר"ר **אליעזר צבי אדל** ז"ל
ב"ר אברהם יצחק ז"ל
נלב"ע י"ח בטבת תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י זוגתו מרת רחל לאה אדל תח"י - פ"ת והילדים שיחיו

עילוי נשמה

מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע י"ח בטבת תשס"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידינו הר"ר **שלמה לוי** הל"ו וזוג' מרת **עדינה** תח"י וב"ב - תל אביב

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת
הר"ר **יששכר בן דוד** ז"ל ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ה **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

דיני ביקור חולים, ופרטים בענייני קידושין, קרבנות ועוד.

בפתח לימוד המסכת נציין, כי ישנם שני אופנים להתרת נדר: "חרטה" ו"פתח".

"**חרטה**": הנודר מתחרט מלכתחילה על נדרו ומביע את דעתו כי היה מעדיף שמעולם לא היה נודר.

"**פתח**": הנודר אינו מתחרט על נדרו מלכתחילה, אלא טוען שאם היה יודע שנדרו יגרום לתוצאה

מסויימת, זו או אחרת - לא היה נודר.

את ה"חרטה" או את ה"פתח" יש לשטוח לפני חכם מומחה או לפני שלשה אנשים, והם מכריזים

כי הנדר מותר.

מדוע לא למדו נדרים בבבלי?

לומדי מסכת נדרים יעמדו על כך שנוסח הגמרא שונה מן הנוסח שהתרגלו אליו במסכתות

אחרות ומטבעות לשון בלתי מוכרים משמשים בו למכביר. במקום "תיקו" נמצא (א/א ועוד) "תיבעי";

ציטוט מן המשנה יובא ב"אמר מר" (ראה תוס' כ/א ד"ה אמר מר ובהערה שבש"ס עוז והדר שם); "מיתבי"

יובא במקום "תא שמע" (ראה שיטה מקובצת יא/ב) ועוד ועוד. פעמים רבות נזקקו הראשונים מבארי

הגמרא לשינויים אלה וכתבו כי "לשון נדרים - משונה" (עיין בתוספות שם, ברא"ש ב/ב פה/ה ועוד). בנוסף

לכל אלה יש שינויי גירסאות רבים מאד במסכתנו (ראה באוצר הגאונים למסכתנו בהקדמה עמוד 5 ועמוד 7),

ובפירושה קיימות מחלוקות רבות מאד.

מה פשר כל זאת?

"**לא נשנית נדרים בישיבה**": מתברר כי הגאונים, חכמי סורא ופומבדיתא, שתקופתם החלה

כמאה וחמישים שנה לאחר חתימת התלמוד הבבלי - לא למדו מסכת נדרים והיא היתה נחלת

יחידים בלבד! כדרך כל ספר שאינו נפוץ, משתקעים בו גירסאות שונות וחילופי גירסאות עם

העתקתו במהלך השנים ואין מי שיעמוד להגיה ולתקן. כך העיד רב יהודאי גאון: "דאנן לא גרסינן

מסכת נדרים". אף הרמב"ן, בסוף הלכותיו למסכתנו (נדפסו בסוף הגמרא) כותב, כי מתקופת רב

יהודאי "לא נשנית נדרים בישיבה".

לא זו בלבד שמסכת נדרים לא נשנתה, אלא שגם לא עסקו בהלכות נדרים ואף לא התירו ולא

הפירו נדרים ושבועות! רב יהודאי עצמו נמנע מלהזדקק לנושאים אלה והדורות הבאים חרו

החזיקו אחריו ("אוצר הגאונים" נדרים עמוד 19). כך בסיומה של תשובה מתקופת הגאונים כתוב (תשובות

הגאונים, שערי תשובה, סימן קמ"ה): "זה מן ההלכה, אבל בימי מר יהודאי גאון ז"ל לא נשנית נדרים

בישיבה, והגאונים שאחריו נמנעו מלהתיר נדרים".

בני ארץ ישראל למדו תלמוד בבלי: לעומת בני בבלי, בני ארץ ישראל שנו ולמדו מסכת נדרים של

תלמוד בבלי, שכן, במהלך השנים בני ארץ ישראל - מקום מכורתו של התלמוד הירושלמי - החלו

ללמוד בתלמוד הבבלי! על כך שבני ארץ ישראל הוסיפו לעסוק במסכת נדרים אנו למדים מתשובה

של הגאונים שהופנתה לארץ ישראל ובה הם ממליצים להם להמנע מלהתיר נדרים ושבועות ("ארץ

ישראל בתשובת הגאונים" סימן ח'). לאור כל זאת, מסביר בעל "דורות הראשונים" (חלק ג' עמוד כ"ה) כי רוב

כתבי היד של מסכת נדרים שנפוצו באירופה, מקורם בארץ ישראל ולא בבבלי, ומשם נשתקעה לשון

חכמי ארץ ישראל, היתה ללשון התלמוד הירושלמי, בתוך מסכת נדרים שמן התלמוד הבבלי.

מדוע ולמה נמנעו בבבלי מעיסוק במסכת נדרים ומהתרת נדרים?

לסכור את פי הקראים: תשובה לדבר ניתן למצוא בפירושו של הרמב"ם למסכת נדרים (סוף

פרק י'). הרמב"ם כותב: "וסדר היתר נדרים - כפי מה שמסרו לנו רבותינו, חבורה מפי חבורה עד

החכמים, וכפי שראינו כמה פעמים והתרנו בפני אבותינו כמו שהיו עושים הם ז"ל בפני אבותיהם

ורבותיהם. לפי שזה אצלנו בערי המערב, כלומר היתר נדרים, מעשים בכל יום, לפי שאין נובעים

בערינו מים הרעים, כלומר המינות".

בארצות המזרח לא עסקו, איפוא, בנדרים, מפני המינות - התנועה הקראית שפשטה במחוזות

אלה וקטרגה על מסורת התורה שבעל פה. מאחר שהיתר נדרים מוגדר "פורח באוויר" (ראה חגיגה סוף

פרק ראשון ובפירוש המשניות לרמב"ם שם), דהיינו: אין לו מקור ברור ומפורש בתורה שבכתב, נתלו עליו

הקראים ולגלגו על חכמי התורה כביכול בודים דברים מלבם, ואילו הם, הקראים גרסו, כפי שמובא

בספר קראי מאותה תקופה, כי "אין לנדור - ואסרו סולחן, אלא לקיים" - נדרים אינם ברי הפרה.

כיוון שחכמי ישראל באותם דורות חפצו לסייע להמון העם להתמודד עם הקראים, הוצנע

הלימוד במסכת נדרים ובהלכות נדרים, ובתהליך איטי אך מתמשך נדמו טענות הקראים בנושא

זה. אכן, בדיקה מדוקדקת בספרי הקראים מן הדורות ההם מעלה כי הטענה נגד היתר נדרים

כמעט אינה מופיעה שם (עיין עוד על כך בהקדמת אוצר הגאונים למסכתנו).

ההמון זלזל בקיום נדרים ושבועות: בתשובה שכתב רב נטרונאי גאון ("תשובות הגאונים" אסף סימן

ל"א) הוא כותב טעם אחר: רב יהודאי תיקן שלא להפר נדרים וכל שכן שבועות, כי היו הנדרים

השבועות קלים על העם, ומסיבה זו גם תיקן שלא ילמדו מסכת נדרים בישיבות, כדי שבאופן זה

ימנעו החכמים מלהתיר נדרים ושבועות.

המסמכים בלא דורש, עד שביום מן הימים הפך מאן-דהוא ונבר בהם ומצא תגלית מרתקת: מסמך לבקשת הלוואה שכתב ר' שלמה לוי.

במסמך בקשת הלוואה מתבקש מגיש המסמך לפרט את סכום הלוואה, ומה מטרתה.

הסכיתו ושמעו.

ר' שלמה לוי כתב כי הוא זקוק להלוואה על סך לירה אחת. ומה מטרתה? ובכן, הוא כותב בפשטות, כי בימים עברו, בעוד כוחותיו במתניו, היה מסוגל לנהוג את עגלתו ביד אחת, המושכות היו לפותות בכף ידו האחת ורעותה היתה פנויה. עתה משזקן וסב, אין ידיו אמונות על הנהגת העגלה כבעבר והוא זקוק לשתייהן כדי לשלוט על בעל החיים.

מה לכך ולהלוואת לירה? אין פשוט מזה. בעודו נוסע בעגלתו, היה מחזיק בידו הפנויה... גמרא! ו"ישב ולומד". מידי פעם הרים את מבטו אל הדרך ושב ושקע בהווית אב"י ורבא.

נוף בראשית מכל עבר, אוויר צח ורענן, תנובה חקלאית, ציוצי ציפורים, שמש זכה ואווירת התחדשות של יצירה, בנייה ותנופה; בכל אחד מהם לבדו יש כדי להרפות את המחשבה ולהרחיב את הדעת עד כדי אי שימוש בה, ובכולם יחד... מוקף בכל אלה יושב יהודי על עגלתו, מצחו מכווץ והוגה בתורה הקדושה משל עגלתו נושאת כרזה מדברי המדרש (תנחומא, האזינו סימן ג'): "אין העולם מתקיים בלא תורה, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני". ידו האחת מכוונת את דרכו עלי אדמות וידו האחרת מכוונת את דרכו לגן-עדן.

כשהזדקן כבר לא יכול היה להחזיק את המושכות ביד אחת ונגר ממכריו הציע לו לבנות בעגלתו מעמד מיוחד שיחזיק את הגמרא מול עיניו! על ביצוע המלאכה דרש הנגר לירה, ואילו היה באמתחתו של ר' שלמה לוי לירה אחת, לא היה נזקק לבקשת הלוואה והסיפור היה נותר ספון בעגלתו.

יהודי של פעם.

ואם נרצה - גם של היום.

לא על העגלה - באוטובוס או ברכבת.

לא בדרך מן הרפת אל האסם - בדרך מן

המשרד אל המפעל.

כאן, שם, ובכל מקום.

ותן חלקנו בתורתך.

מה נאה להביא בסמוך לסיפור חייו של ר' שלמה זלמן לוי גרוסמן ז"ל את דברי גדולי החסידות על אודות הנאמר במסכת אבות (פרק ג' משנה ז'): "רבי שמעון אומר: המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו".

מדוע התנהגותו כה חמורה, עד ש"מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו"? הגע עצמך, יהודי מהלך בדרך ולומד תורה - יהודי טוב; לרגע קט הוא מבחין באילן נאה ופוסק מתלמודו כדי לשבח את בוראו - "מתחייב בנפשו"???

אמרו גדולי החסידות: הן עולמנו על כל

בזמנינו תקנת הגאונים אינה נוהגת ואף בתקופת הראשונים כבר לא נהגו, כפי שכתבו רבים מן הראשונים, ביניהם הרמב"ם (הלכות שבועות פרק ו' הלכה י"ב ופרק י"ב הלכה י"ב) והרשב"א (שו"ת, חלק ד' סימן ק"ט): "כבר ידעת, שקצת מגדולי הגאונים ז"ל החמירו בדבר זה, שלא להתיר הנדרים, וכן לא היו נזקקין לעולם להתיר השבועות, ואיני צריך להאריך בדבריהם, שכבר ידעתם. אבל דורות אלו כבר נהגו כל הגאונים ז"ל להזקק להתיר הנדרים והשבועות".

הזכר היחיד שנתר, איפוא, מתקנת הגאונים, הוא לשון הגמרא השונה משאר המסכתות.

דף ז/ב ועניות כמיתה שנאמר כי מתו כל האנשים צרעת שלפני מתן תורה - מה טיבה?

שאלה נוקבת העסיקה רבים מגדולי הדורות, החל מתקופת הראשונים. בגמרתנו נאמר כי דתן ואבירים ירדו מנכסיהם בשעה שמשו רבינו ע"ה היה אמור לשוב למצרים ממדיין, שהרי כשהקב"ה הורה למשה רבינו לשוב למצרים הוא אמר לו כי אין לו לחשוש מדתן ואבירים (שמות ז/ט): "כי **מתו** כל האנשים המבקשים את נפשך". מאחר שאנו מוצאים את דתן ואת אבירים גם בפרשת קרח, במדבר סיני, על כרחך שלא מתו במצרים, וכוונת הפסוק שירדו מנכסיהם וכונו 'מתים' לפי שעני חשוב כמת.

השאלה המתבקשת היא, מניין שהענו? הן גם סומא וגם מצורע חשובים כמתים, ומדוע אין לפרש שדתן ואבירים נסתמאו או נצטרעו!

הר"ן מבאר כי על כך שלא היו עוורים אנו למדים מן הנאמר "העיני האנשים האלה נתקרו"- עיניהם תפקדו, איפוא. על כך שלא היו מצורעים אנו למדים מן הנאמר בפרשת קרח שהם היו "בקרב כל ישראל". לו היו מצורעים, דינם להיות מחוץ למחנה.

שמא תאמר, כותב הר"ן, יתכן שהיו מצורעים במצרים אך שבו ונתרפאו בעת מתן תורה, כדברי המדרש הידועים שבשעת מתן תורה נתרפאו כל החולים, ולפיכך בפרשת קרח כבר לא היו מצורעים, אך במצרים, שעה שנאמר עליהם "כי מתו כל האנשים", היו מצורעים? הר"ן מתרץ, כי הן גם ידוע שבחטא העגל שבו הכל למומם, וממילא, אם דתן ואבירים היו מצורעים לפני מתן תורה, היו צריכים להצטרע גם לאחר מכן ולא היו יכולים לשהות בקרב ישראל בעת פרשת קרח.

תמלה תמהו גדולי עולם, כיצד נעלמה משנה מפורשת מעיני הר"ן, הן במסכת נגעים (פרק ז' משנה א') נאמר: "אלו בהרות טהרות: שהיו בו קודם למתן תורה...". כלומר, מי שהיה מצורע לפני מתן תורה אינו טמא לאחר מתן תורה בשל צרעת זו. מעתה, יתכן שדתן ואבירים היו מצורעים, ולפיכך כינם הכתוב 'מתים', ובכל זאת בפרשת קרח הם היו "בקרב כל ישראל" ולא מחוץ למחנה, מפני שצרעת שהחלה לפני מתן תורה אינה מטמאת!

על כרחך עלינו לבאר, כי מאחר שבעת מתן תורה הכל נתרפאו ממומיהם ושוב ולקו בהם בחטא העגל, הרי לפנינו "פנים חדשות" - אין זו אותה צרעת ולא עליהם נסובים דברי המשנה כי מי שהיה מצורע לפני מתן תורה לא נהיה טמא בעת מתן תורה. אם אכן כך, למי, איפוא, מכוונת משנה זו? הן הכל התרפאו בעת מתן תורה ולא היה איש מישראל שנתר חולה!

רבינו ה"חם סופר" זצ"ל עוסק בשאלה זו בחידושיו למסכתנו ובאמצעות סידור מאורעות אותם הימים אחד לאחד הוא מיישב את דבריו של הר"ן.

ארבע מאורעות משמשים בתשובתו, ונמנה אותם לפי סדר התרחשותם.

א. מתן תורה.

ב. חטא העגל.

ג. יום הקמת המשכן, בו לימד משה את ישראל שמונה פרשיות, ביניהן פרשת נגעים.

ד. פרשת המתאוננים - רשעי ישראל התלונו במדבר "מי יאכילנו בשר?" (במדבר פרק י"א).

ובכן, אומר ה"חם סופר", ראשית, המדרש שהובא, כי בשעה שחטאו ישראל בעגל שבו החולים ונחלו, אינו דעה מוסכמת על הכל, כי המדרש מביא דעה נוספת שכך אירע להם בפרשת המתאוננים, אך לא בחטא העגל. זאת, ועוד: המשנה במסכת נגעים בה נאמר כי מי שהיה מצורע לפני מתן תורה לא נטמא בטומאת צרעת, אינה מתכוונת למתן תורה בהר סיני, אלא ללימוד הלכות מצורע על ידי משה רבינו ביום הקמת המשכן - מי שהיה מצורע לפני כן לא נטמא, רק מי שלקה בצרעת לאחר מכן.

עתה הדברים מובנים היטב: אכן כל מי שהיה מצורע לפני מתן תורה בהר סיני, לא שב למומו כי אם בעת פרשת המתאוננים והללו וודאי נטמאו בטומאת צרעת, כי כבר לימד משה לישראל את דיניה ביום הקמת המשכן [הוא מבאר, כי הר"ן נקט "חטא העגל" כשגרת לשון אך כוונתו לפרשת המתאוננים]. על מי, איפוא, נסובים דברי המשנה? על אנשים שלקו בצרעת מעת חטא העגל עד יום הקמת המשכן. משעה שחטאו ישראל בעגל הוסרה מהם ההשגחה הניסית ומי שעל פי טבעו נזדמן לו ללקות בצרעת - לקה. אותם אנשים לא נטמאו כשמשו לימד לישראל את פרשת נגעים ביום הקמת המשכן...

גלקסיותיו, כוכביו, שמשיו, ירחיו וצבא השמים, כיצד נברא? "הסתכל באורייתא וברא עלמא!" החכמה הטמונה בעולם אינה אלא מעט מזעיר מן החכמה שבתורתנו הקדושה. ידיעת הקב"ה ואהבתו, התפעלות בן-אנוש והדבקותו בהקב"ה, אינן יכולות לקבל ביטוי נאצל ורב יותר מאשר בלימוד התורה. והנה זה המהלך בדרך וכבר הוגה בתורה הקדושה, כדי לומר "מה רבו מעשיך ה'" הרי הוא פוסק מלימודו וזקוק להסתכל על אילן נאה! - "מתחייב בנפשו"...

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז/א כי דרוש ידרשנו אלו חטאות ואשמות **דרשת שבת שובה** אמרו: רמז לדרשת שבת תשובה מניין? שנאמר "דרוש ידרשנו - אלו חטאות ואשמות..." ("האוצר היהודי").

דף ז/א יש יד לצדקה

עולם הפוך

פעם נזדמן המלבי"ם לעיר אחת וראה כי מנהגם לנשק ספר תורה ביד ולא בפה. עוד ראה כי אין הם משופעים במידת הצדקה לעניים; די לנו, אמרו, בנדרים שאנו נודרים בבית הכנסת. **עולם הפוך** אני רואה, אמר להם. ספר תורה נושקים ביד וצדקה נותנים בפה. מוטב כי נתנהגו ההיפך: ספר תורה תנשקו בפה וצדקה תתנו ביד...

דף ז/א בפיך זו צדקה

מדוע אין ברכה על מצוות צדקה

אומרים בשם בעל "בני יששכר" זצ"ל: מדוע לא תקנו ברכה על מצוות צדקה? משום "לא שבקת חיי לכל עני". עני בא ופושט יד; הולך העשיר נוטל ידים וחוגר אבנט, ואם מופלג בחסידות הוא - אף הולך וטובל במקוה, עולה אומר "לשם יחוד" ובינתיים פורחת נשמתו של אותו עני...

דף ח/א אשכים ואשנה... נדר גדול נדר לאלהי ישראל

לא כתב בעז"ה

הגרא"ז מלצר זצ"ל השתרך פעם למסור שיעור בישיבת "עץ חיים", במסירות נפש של ממש. **את** הטעם למעשהו הסביר למקורבו: בדף מראי המקומות שהנני תולה על קיר הישיבה הנני כותב 'בעז"ה', הרי זה בעיני כמו 'בלי נדר'. הפעם שכחתי לכתוב זאת וכאילו נדרתי לומר שיעור, ונדר צריך לקיים...

דף ח/א נדר גדול נדר לאלהי ישראל

בר מצווה בגלל נדר

סיפר הגרא"מ שך זצ"ל: **אביו** של הגרא"ז מלצר זצ"ל היה עני מרוד. בהגיע בנו לגיל מצוות הזמין **שלושה** אנשים לחגיגת הבר מצווה ועוד התנצל לפנייהם על כך באמרו: כאשר נכנס לברית אמרתי שכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה וחופה, וחוששני משום נדר אם לא אציין את כניסתו לתורה כפי שציינתי את כניסתו לברית... ("קול התורה", ניסן תשס"ב, צב).

דף ח/ב אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה

הזריזות למצוות - תנאי לקיומן

רבנו משה חיים לוצאטו מבאר בספרו "מסילת ישרים" (פרק ו'), כי הזריזות לעשיית מצוות היא

דף ח/א נדוהו בחלום צריך י'

באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?

פעמים אחדות דנו בגליונותינו על אודות החלומות.

במאמר שלפנינו נתמקד בנידון שעסקו בו רבות האחרונים: עד כמה ומתי על אדם לחוש לחלומותיו ולנהוג הנהגות מעשיות על פיהם. במרכז הדין ניצבות שתי סוגיות סותרות, לכאורה. בגמרתנו נאמר מפורשות: "נידוהו בחלום - צריך עשרה בני אדם להתיר לו". כלומר, החולם כי נידוהו, צריך להתיר את נידויו בפני עשרה בני אדם יודעי למד. מאידך במסכת סנהדרין (ל/א) נאמר לגבי אדם שאביו נפטר וידוע לו כי הותר אחריו מצבור מעות אך אינו מוצאם, ובחלומו נגלה אליו אביו ואמר לו: "כך וכך מטבעות יש באותו אוצר, והוא טמון במקום פלוני, אך דע כי מעות מעשר הם ולא מעות חולין!" שאדם זה יכול להשתמש במטבעות ואינו צריך לחשוש כי של מעשר הן, מפני ש"דברי חלומות - לא מעלין ולא מורדין".

כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר: התשב"ץ (שו"ת חלק ב' סימן קכ"ח) סולל שיטה ברורה בעניין וכותב: "מה שמרפא שבר קושיא זאת הוא מאמר אחר הנזכר... בברכות"; במסכת ברכות (נה/ב) מובאים דברי רבא כי יש חלומות הבאים על ידי מלאך ויש מהם שמקורם ב'שדים'. כלומר, ישנם חלומות שהם מעין דמעין דגרת נבואה (ראה ברכות נז/א) ואין לבטלם. ויש חלומות שמקורם בחזיונות תעתועים ואליהם אין להתייחס כלל. מאחר שאיננו יודעים את מקורו של כל חלום, אנו מסופקים מה טיבו ולפיכך לגבי איסורים עלינו להחמיר כבכל ספק איסור, אך לגבי דיני ממון אין לנהוג על פיו ולהוציא ממון מחזקתו, שהרי כלל בדיני ממון קובע שאין מוציאים ממון מספק.

גמרתנו מורה, איפוא, לחולם כי נידוהו, שיקבץ עשרה אנשים שיתירו את נידויו מחמת הספק, שמא חלמו אמת.

כל החלומות שקר, למעט מקרים נדירים: לעומתו, רבי שמואל לנדא, בנו של ה"נודע ביהודה" כותב ("שיבת ציון" סימן נ"ב), כי "ידוע ומבורר במופת שרוב החלומות... עליהם אמרו דברי חלומות אינן מעלין ואינן מורדין, רק המיעוט מיעוטא דמיעוטא הם הוראה והודעה מן השמים". לפיכך הוא קובע, כי גם חלומות שתוכנם איסור, אינם מעלים ואינם מורידים, כי רוב החלומות שקר ידברו ואין לחשוש למיעוט. ברם, בסוגייתנו העוסקת במי שחלם שנידוהו, הן אפשר שמודיעים לו שסכנה באה עליו (עיין תוספות) ולגבי סכנה חוששים גם למיעוט שבמיעוט.

לפנינו, איפוא, שתי גישות; האם לגבי כל חלום יש להתייחס כספק אמת ספק שקר, או שכל החלומות, למעט בודדים בלבד - שקר.

בעל "שיבת ציון" מוצא כי בנושא זה כבר נחלקו רבותינו הראשונים.

חלום מפחיד - התעוררות משמים: הנה, הריטב"א (תענית י"ב) כותב: "אף על פי שאמרו חכמים דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין, מכל מקום, כשבא לו התעוררות בחלום על ענייני עצמו, ראוי לו לחוש לדבר אם רואה עצמו נבהל ונפחד; שזה ודאי הערה מן השמים הוא שבא עליו, שיחפש במעשיו ויחזור בתשובה. ועל זה הדרך אמרו: מי שנידוהו בחלום ילך לפני עשרה... ויתירו לו. והטעם לעניין שאמרנו; כי הערה הוא מן השמים שעשה נסתרות והיה צריך לנדות, או שעשה עבירות חמורות, שהוא נזוף לשמים. ומתוך שיטרח בכל זה יפשפש במעשיו, ואותם חכמים יורוהו דרכי תשובה. ולפיכך, כל שרואה חלום שמפחידו, ראוי לו להתענות ולחזור בתשובה".

מדברי הריטב"א עולה כי אין חובה הלכתית לעשות כן, וזו גם דעת בעלי התוספות.

ברם, מדברי הרשב"א (הובאה ביו"ד סימן ר"י סעיף ב') מוכח בעליל כי דעתו כגישה הראשונה שלגבי כל חלום אנו מסופקים אם אמת הוא אם שקר, שכן, הוא מורה שמי שנדר נדר בחלום - צריך התרה לנדרו זה. לו היה סובר שגמרתנו מזקיקה התרת נידוי רק מפני הסכנה, לא היה מורה שהחולם שנדר צריך התרה!

לעומתו הר"ן (סנהדרין ס) חולק על דבריו וכתב כי אין להשוות בין חולם שנידוהו לבין הנודר בחלומו. שיטתו היא בוודאי כי דווקא בחולם שנידוהו צריך להתיר את נידויו מפני הסכנה, לא כן בנודר בחלומו שסכנה אין כאן ולפיכך אין צורך להתייחס אל החלום.

אחת ההשלכות ההלכתיות המשמעותיות הנובעות מנידון זה, הוא כיצד ינהג מי שנידוהו בחלום עד שימצא עשרה שיתירו לו את נידויו, שכן, אם הגמרא הזקיקתו להתיר את נידויו רק מפני חשש שחלום זה מורה על סכנה קרבה ובאה, אין כל עילה לכך שיתנהג כמנודה, אך אם הזקיקוהו להתיר את נידויו מפני שיש לחשוש שמא אכן הוא מנודה משמים, כי לגבי כל חלום אנו מסתפקים אם הוא אמת או שקר, הרי שעליו לנהוג כמנודה! [אין להתקרב לד' אמותיו, ועוד] (ראה ר"ן ושי"ר י"ד סימן של"ד ס"ק נ"ד).

חלום עם פרטים ברורים: מעניין לציין את דברי המהר"ץ חיות (יומא פג/ב) כי אם בחלום נמסרו פרטים וסימנים ברורים לחולם, עליו לחשוש בכך ולא לזלזל בו.

לא עסקנו אלא בקצהו של נושא רחב ועמוק, כפי שמקדים בעל "שיבת ציון" (שם) בתשובתו: "דע לך אהובי תלמידי! כי ענייני החלומות הם דברים מכוסים וסתומים וסיבתם נעלם מעיני בשר ודם" (וראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ז' ערך דברי חלומות).

תנאי יסודי לקיום המצוות כראוי, כי היצר הרע רוקם תחבולות להכשיל את האדם, ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריו, לא יעלה בידו לקיימן.

דף ח/ב צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה **הכל לפי דרגת המקבל**

כיצד אותה שמש תשפיע טובה ועדנה לצדיקים ותרע עם הרשעים?

המהרש"א (עבודה זרה ג/ב, בחידושי אגדות ד"ה "מוציא") מבאר, כי תכונת השמש אחת היא - להשפיע חום; אולם פעולתה משתנית לפי טבע המקבל, וכפי שמצאנו שהמלח **נקרש** בחום השמש ואילו השעווה **נמסה**, כך הוא לגבי בני אדם שלפי טיבם ודרגתם הם מושפעים, אם לטובה ואם לרעה.

הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל כותב ("ברכת פרץ") כי ה"שמש" היא האמת שתצא לאור. הצדיקים יתענגו לאורה וישמחו לחזות עין בעין בעמלם הטוב שהיה מכוון לפי האמת, ואילו הרשעים יתייטרו למראה, בהווכחם שכל חייהם היו שקר!

הודעה משמחת ללומדי הדף היומי יצא לאור ספר

"נחלת שבעה השלם" תלמיד ה"ט"ז ג' כרכים

ובנוסחאות דיני שטרות בכלל ודינים ונוסחאות הכתובה בפרט **מאת הרב יחזקאל אהרון שוורץ דומ"צ בבית הוראה מערב ב"ב** - להשיג בחנויות הספרים המובהרות ואצל המו"ל -

לעילוי נשמת

מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה

ב"ר ישראל יעקב ז"ל

נלב"ע י"ד בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק נימן** ז"ל

ב"ר אליעזר צבי ז"ל נלב"ע י"ג בטבת תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות נימן, אוסטר, ביכמן וגילברט שיחיו

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשל"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר 5) P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700